

РОЗВИТОК ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ

Волох О. К., Семенюк А. Л.

ВСТУП

З точки зору забезпечення кібернетичної безпеки України у відповідній Стратегії розглядаються питання подальшого запровадження технологій штучного інтелекту. Так, у розділі 1 «Кібербезпека: глобальний контекст» Стратегії кібербезпеки України вказується: «Питома вага кіберзагроз зростає і ця тенденція в міру розвитку інформаційних технологій та їх конвергенції з технологіями штучного інтелекту в найближче десятиліття посилюватиметься. Зростання такого впливу на функціонування структур управління як національних, так і транснаціональних формує нову безпекову ситуацію»¹.

Відзначено також поширення інструментарію, що передбачає накопичення великих масивів інформації щодо поведінки людини, соціальних груп та використання сучасних досягнень у сфері штучного інтелекту.

Для набуття кіберстійкості автори Стратегії вважають за необхідне досягнення зокрема такої стратегічної цілі, як «професійне вдосконалення, кіберобізнане суспільство та науково-технічне забезпечення кібербезпеки» (ціль К.2). Для її досягнення в Україні заплановано проведення наукових дослідження у сфері кібербезпеки, реформування системи підготовки та підвищення кваліфікації кадрів, а також розгортання навчальних програм, курсів, тренінгів з кібернавчання для всіх верств населення шляхом проведення відповідних заходів. Одним з них проголошено забезпечення стимулювання досліджень і розробок у сфері кібербезпеки з урахуванням розвитку новітніх інформаційно-комунікаційних технологій, зокрема, штучного інтелекту.

¹ Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 14 травня 2021 року "Про Стратегію кібербезпеки": Указ Президента України від 26.08.2021 р. № 447/2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/685/2021#top> (дата звернення: 30.06.2024).

У тексті Стратегії (розділ 7) також підкреслюється принципове положення, згідно якого у питаннях розроблення стандартів у сферах нових технологій (зокрема щодо штучного інтелекту) Україна виходить з того, що ці технології повинні орієнтуватися на людину, її базові свободи, гарантувати невтручання у її особисте життя, забезпечувати її конфіденційність у кіберпросторі, а будь-які обмеження повинні здійснюватися лише відповідно до закону. Використання технологій має бути законним, безпечним та етичним.

Наразі є можливість (і об'єктивна необхідність) більш детально розібратися в перспективах реалізації окремих напрямів державної політики, насамперед, запровадження штучного інтелекту. Тим більш, що станом на другу половину 2024 року з цього приводу є і відповідні експертні оцінки, і міжнародний досвід.

Таким чином, ми зупинимось на питаннях, що стосуються розвитку штучного інтелекту в Україні та у світі.

1. Нормативно-правове регулювання розвитку штучного інтелекту в Україні

Державна політика інформатизації в Україні базується на вимогах Конституції та законів України, а також міжнародно-правових актів, ратифікованих в установленому порядку Верховною Радою України.

Розгляд питань, пов'язаних із запровадженням технологій штучного інтелекту в Україні, треба розпочинати з нормативно закріплених положень.

Так, у Концепції розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018–2020 роки щодо гармонізації з європейськими та світовими науковими ініціативами було зазначено наступне: «Інтеграція української науки в європейський дослідницький простір забезпечить можливість розвитку передових наукових ідей, участь у міждисциплінарних проектах, що зосереджуються на перспективних ідеях, технологіях та інноваціях... Головним завданням є створення експериментальної бази для проведення досліджень та тестування квантових технологій на розподілених грід- та хмарних інфраструктурах у такій сфері, як програмна інженерія (застосування для Інтернету речей, великих даних, штучного інтелекту)².

² Про схвалення Концепції розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018-2020 роки та затвердження плану заходів щодо її реалізації: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 17.01.2018 р. № 67. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/67-2018-%D1%80#Text> (дата звернення: 30.06.2024).

Міністерство цифрової трансформації України є тим центральним органом виконавчої влади, який у відповідності з підпунктом 14 пункту 4 Положення про Міністерство цифрової трансформації України, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 18 вересня 2019 р. № 856, бере участь у забезпеченні розвитку штучного інтелекту³.

Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 9 вересня 2020 р. № 1133 було затверджено План пріоритетних дій Уряду на 2020 рік⁴. Загалом, План пріоритетних дій Уряду містить 681 позицію з найрізноманітніших питань управління державою. Розділ 2 Плану присвячений заходам, відповідальним за виконання більшості з яких є Міністерство цифрової трансформації України. Він так і називається: «Мінцифри (Віце-прем'єр-міністр України)». В ньому є декілька підрозділів, кожен з яких включає в себе декілька пунктів.

Зокрема, підрозділ 2.1 стосується питань розвитку адміністративних послуг та їх цифровізації; підрозділ 2.2 присвячено питанням інформатизації суспільства; у підрозділі 2.3 піднімаються питання щодо сприяння розвитку ІТ-бізнесу; у підрозділі 2.4 поставлено нові завдання у сфері цифрової грамотності українців.

А саме в підрозділі 2.3 Уряд закріпив завдання Мінцифри щодо розроблення та подання Кабінетові Міністрів України проекту акта Кабінету Міністрів України щодо схвалення Концепції розвитку штучного інтелекту (п. 54).

Дана Концепція з'явилася у грудні того ж 2020 року (відповідно до розпорядження Кабінету Міністрів України від 2 грудня 2020 року № 1556-р).

Метою Концепції проголошено визначення пріоритетних напрямів і основних завдань розвитку технологій штучного інтелекту для задоволення прав та законних інтересів фізичних та юридичних осіб, побудови конкурентоспроможної національної економіки, вдосконалення системи публічного управління.

Концепція містить визначення терміну «штучний інтелект». Під ним розуміється організована сукупність інформаційних технологій,

³ Питання Міністерства цифрової трансформації: Постанова Кабінету Міністрів України від 18.09.2019 р. № 856. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/856-2019-%D0%BF#n217> (дата звернення: 30.06.2024).

⁴ Про затвердження плану пріоритетних дій Уряду на 2020 рік: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 09.09.2020 р. № 1133. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1133-2020-%D1%80#n4> (дата звернення: 30.06.2024).

із застосуванням якої можливо виконувати складні комплексні завдання шляхом використання системи наукових методів досліджень і алгоритмів обробки інформації, отриманої або самостійно створеної під час роботи, а також створювати та використовувати власні бази знань, моделі прийняття рішень, алгоритми роботи з інформацією та визначати способи досягнення поставлених завдань⁵.

Звертає на себе увагу словосполучення «бази знань». Питання в тому, що в законодавстві України немає його визначення. У Законі України «Про Національну програму інформатизації» є терміни «база даних» і «банк даних». Більше ніяких варіацій на цю тему.

Хоча, за правилами нормопроектувальної техніки, терміни повинні бути зрозумілими однозначно.

Так, відповідно до пункту 4 постанови Кабінету Міністрів України від 06.09.2005 р. № 870 «Про затвердження Правил підготовки проектів актів Кабінету Міністрів України» під терміном «нормопроектувальна техніка» розуміється система правил і прийомів підготовки проектів актів, що забезпечує максимально повну і точну відповідність форми нормативних положень їх змісту, простоту викладу та доступність для розуміння, вичерпне охоплення питань, що належать до предмета правового регулювання актів.

Під час підготовки тексту проекту акта Кабінету Міністрів України слід дотримуватися зокрема принципу належної ясності викладу, точності опису, що полягає у правильному та професійно грамотному доборі слів і словосполучень (термінів), точності, лаконічності і водночас доступності мови актів (пункт 2)⁶.

Отже, Концепція розвитку штучного інтелекту в Україні не повною мірою відповідає принципу юридичної визначеності. Відповідно до правової позиції Конституційного Суду України принцип правової визначеності вимагає чіткості, зрозумілості й однозначності правових норм, зокрема, їх передбачуваності (прогнозованості) та стабільності (абз. 6 п. 2.1 мотивувальної частини Рішення

⁵ Про схвалення Концепції розвитку штучного інтелекту в Україні: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 02.12.2020 р. № 1556. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-2020-%D1%80#Text> (дата звернення: 30.06.2024).

⁶ Про затвердження Правил підготовки проектів актів Кабінету Міністрів України: Постанова Кабінету Міністрів України від 06.09.2005 р. № 870. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/870-2005-%D0%BF#Text> (дата звернення: 30.06.2024).

Великої палати Конституційного Суду України від 20.12.2017 № 2-р/2017)⁷.

Відповідно до Енциклопедії сучасної України (видання Інституту НАН України) під «базою знань» розуміється сукупність формалізованих знань, які викладаються у вигляді фактів і правил, що виражають евристичні знання про методи розв'язування задач у певній предметній сфері. База знань є складовою інтелектуальних (зокрема експертних) систем⁸.

Отже, для цілей дотримання принципу правової визначеності слід доповнити Закон України «Про Національну програму інформатизації» вказаним терміном. Адже згідно вимог статті 92 Конституції України виключно законами встановлюються зокрема основи інформатики.

Організація економічного співробітництва і розвитку оприлюднила Рекомендації з питань штучного інтелекту (Organisation for Economic Co-operation and Development, Recommendation of the Council on Artificial Intelligence, OECD/LEGAL/0449)⁹.

Україна у 2019 році приєдналася до зазначених Рекомендацій. Відповідно до них у Концепції сформульовано принципи розвитку та використання технологій штучного інтелекту:

1) розроблення та використання систем штучного інтелекту лише за умови дотримання верховенства права, основоположних прав і свобод людини і громадянина, демократичних цінностей, а також забезпечення відповідних гарантій під час використання таких технологій;

2) відповідність діяльності та алгоритму рішень систем штучного інтелекту вимогам законодавства про захист персональних даних, а також додержання конституційного права кожного на невтручання в особисте і сімейне життя у зв'язку з обробкою персональних даних;

3) забезпечення прозорості та відповідального розкриття інформації про системи штучного інтелекту;

⁷ Рішення Конституційного Суду України від 20.12.2017 № 2-р/2017. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v002p710-17#Text> (дата звернення: 30.06.2024).

⁸ Енциклопедія сучасної України. URL: <https://esu.com.ua/article-38830> (дата звернення: 30.06.2024).

⁹ Organisation for Economic Co-operation and Development, Recommendation of the Council on Artificial Intelligence, OECD/LEGAL/0449. URL: <https://legalinstruments.oecd.org/en/instruments/oecd-legal-0449> (дата звернення: 30.06.2024).

4) здійснення на постійній основі оцінки систем штучного інтелекту та управління потенційними ризиками тощо¹⁰.

Пріоритетними сферами, в яких мають бути реалізовані завдання державної політики розвитку галузі штучного інтелекту, Уряд вважає: освіту і професійне навчання, науку, економіку, кібербезпеку, інформаційну безпеку, оборону, публічне управління, правове регулювання та етику, правосуддя.

План заходів по реалізації даної Концепції було схвалено відповідно до розпорядження Кабінету Міністрів України від 12 травня 2021 р. № 438-р¹¹. Його реалізацію розраховано до кінця 2024 року.

Пунктом 6 Плану заходів передбачено впровадження технологій штучного інтелекту в національну систему кібербезпеки для проведення аналізу і класифікації загроз та вибору стратегії їх стримування і запобігання їх виникненню. Як результат у IV кварталі 2021 року мали бути затверджені «заходи протидії кіберзагрозам з використанням технологій штучного інтелекту».

Головним виконавцем вказаного пункту зазначено Національну поліцію України. Як визначено Законом України «Про Основні засади забезпечення кібербезпеки України», Національна поліція України як один з основних суб'єктів національної системи кібербезпеки забезпечує захист прав і свобод людини і громадянина, інтересів суспільства і держави від кримінально протиправних посягань у кіберпросторі; здійснює заходи із запобігання, виявлення, припинення та розкриття кіберзлочинів, підвищення поінформованості громадян про безпеку в кіберпросторі (п. 2 ч. 2 ст. 8)¹².

Постановою Верховної Ради України від 8 липня 2022 року № 2360-IX було затверджено Завдання Національної програми

¹⁰ Про схвалення Концепції розвитку штучного інтелекту в Україні: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 02.12.2020 р. № 1556. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-2020-%D1%80#Text> (дата звернення: 30.06.2024).

¹¹ Про затвердження плану заходів з реалізації Концепції розвитку штучного інтелекту в Україні на 2021-2024 роки: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 12 травня 2021 р. № 438-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/438-2021-%D1%80#n4> (дата звернення: 30.06.2024).

¹² Про основні засади забезпечення кібербезпеки України: Закон України від 05.10.2017 р. № 2163. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2163-19#Text_ (дата звернення: 30.06.2024).

інформатизації на 2022-2024 роки¹³. Йдеться в цьому нормативно-правовому акті й про впровадження технологій штучного інтелекту.

Зокрема, у розділі «Формування і розвиток національної інфраструктури інформатизації» парламентом поставлене завдання щодо розвитку та впровадження технологій штучного інтелекту в Україні.

У розділі «Міжнародне співробітництво» наявне завдання щодо «реалізації проектів шляхом підтримки Рамкової програми Європейського Союзу з досліджень та інновацій "Горизонт Європа"». Серед очікуваних наслідків реалізації вказаного пункту Завдань зазначено: «побудова інфраструктури для розвитку штучного інтелекту та робототехніки».

Вже під час дії воєнного стану Кабінет Міністрів України не припинив намагання розвивати сферу штучного інтелекту.

Пунктом 196 Плану пріоритетних дій Уряду на 2024 рік було передбачено розроблення та подання Кабінетові Міністрів України проекту акта Кабінету Міністрів України щодо схвалення Концепції Державної цільової науково-технічної програми з використання технологій штучного інтелекту в пріоритетних галузях економіки на період до 2026 року та проекту акта Кабінету Міністрів України щодо затвердження відповідної Державної цільової науково-технічної програми¹⁴.

Необхідно зазначити, що не дивлячись на складний для держави час відповідну Концепцію вже схвалено розпорядженням Кабінету Міністрів України від 13 квітня 2024 р. № 320-р¹⁵. На черзі – затвердження Державної цільової науково-технічної програми з використання технологій штучного інтелекту в пріоритетних галузях економіки.

¹³ Про затвердження Завдань Національної програми інформатизації на 2022–2024 роки: Постанова Верховної Ради України від 8 липня 2022 року № 2360. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2360-20#Text> (дата звернення: 30.06.2024).

¹⁴ Про затвердження плану пріоритетних дій Уряду на 2024 рік: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 16.02.2024 р. № 137. URL: <https://www.kmu.gov.ua/pras/pro-zatverdzhennia-planu-priorytetnykh-dii-uriadu-na-2024-rik-137r-160224> (дата звернення: 30.06.2024).

¹⁵ Про схвалення Концепції Державної цільової науково-технічної програми з використання технологій штучного інтелекту в пріоритетних галузях економіки на період до 2026 року: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 13.04.2024 р. № 320. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/320-2024-%D1%80#Text> (дата звернення: 30.06.2024).

2. Етичні аспекти запровадження технологій штучного інтелекту

Основним завданням державної політики у сфері правового регулювання галузі штучного інтелекту Уряд проголошує забезпечення захисту прав та свобод учасників відносин у галузі штучного інтелекту, розроблення та використання технологій штучного інтелекту з дотриманням етичних стандартів.

Кабінет Міністрів України підкреслює у Концепції розвитку штучного інтелекту в Україні необхідність забезпечення виконання таких завдань:

- імплементувати норми, закріплені у Рекомендаціях щодо штучного інтелекту, прийнятих у червні 2019 року ОЕСР, за умови дотримання етичних стандартів, передбачених в Рекомендаціях CM/Rec(2020)1, схвалених 8 квітня 2020 р. Комітетом міністрів Ради Європи для держав-членів щодо впливу алгоритмічних систем на права людини¹⁶, у законодавство України;

- опрацювати питання відповідності законодавства України керівним принципам, установленим Радою Європи, щодо розроблення та використання технологій штучного інтелекту та гармонізація його з європейським;

- розробити Етичний кодекс штучного інтелекту за участю широкого кола заінтересованих сторін;

- опрацювати питання щодо необхідності врегулювання суспільних відносин у сфері розвитку штучного інтелекту на законодавчому рівні тощо¹⁷.

На нашу думку, на законодавчому рівні мають бути врегульовані питання захисту прав, свобод і законних інтересів фізичних осіб, а також прав і законних інтересів юридичних осіб внаслідок їх порушення у зв'язку із застосуванням технологій штучного інтелекту.

¹⁶ Рекомендація CM/Rec(2020)1 Комітету Міністрів державам-членам щодо впливу алгоритмічних систем на права людини (Ухвалено Комітетом Міністрів 8 квітня 2020 року на 1373-му засіданні Заступників Міністрів). URL: <https://www.echr.com.ua/document/rekomendaciya-cm-rec-20201-vid-08-04-2020> (дата звернення: 30.06.2024).

¹⁷ Про схвалення Концепції розвитку штучного інтелекту в Україні: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 02.12.2020 р. № 1556. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-2020-%D1%80#Text> (дата звернення: 30.06.2024).

У зв'язку із зазначеним слід наголосити, що в Законі України «Про захист персональних даних» – в редакції Закону України від 20.11.2012 р. № 5491-VI – з'явився новий пункт 13 у частині другій статті 8 («Права суб'єктів персональних даних»), згідно якого суб'єкти персональних даних мають право на захист від автоматизованого рішення, яке має для нього правові наслідки¹⁸.

Отже, з 2012 року законодавство України вже має правову норму, спрямовану на захист людини від неправомірних рішень, що приймаються із застосуванням технологій штучного інтелекту. Інша справа, що відсутні механізми реалізації вказаного права. Але початок у цій справі покладено, що є позитивним моментом.

Вказане право з'явилося в Законі України «Про захист персональних даних», імовірно, для цілей імплементації положень Директиви 95/46/ЄС Європейського Парламенту і Ради «Про захист фізичних осіб при обробці персональних даних і про вільне переміщення таких даних»¹⁹ (далі – Директива 95/46/ЄС).

Згідно п. 41 Преамбули до Директиви 95/46/ЄС кожен суб'єкт даних повинен мати право знати логіку, застосовувану при автоматизованій обробці даних, які його стосуються, принаймні у випадку з автоматизованими рішеннями, про які йде мова в пункті 1 статті 15.

У вказаній статті 15 Директиви 95/46/ЄС йшлося про автоматизовані індивідуальні рішення.

Згідно того самого пункту 1 статті 15 Директиви 95/46/ЄС держави-члени Європейського Співтовариства повинні надавати кожній особі право на те, щоб стосовно неї не приймалося рішення, що має для неї правові наслідки чи значною мірою зачіпає її і яке ґрунтується винятково на автоматизованій обробці даних, призначеній для оцінки деяких його особистісних характеристик, як, наприклад, виконання нею професійних обов'язків, кредитоспроможності, надійності, поведінки і т.д.».

¹⁸ Про захист персональних даних: Закон України від 01.06.2010 р. № 2297. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2297-17> (дата звернення: 30.06.2024).

¹⁹ Директива 95/46/ЄС Європейського Парламенту і Ради «Про захист фізичних осіб при обробці персональних даних і про вільне переміщення таких даних» від 24 жовтня 1995 року (скасована). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_242#top (дата звернення: 30.06.2024).

Але це право не є абсолютним, оскільки у частині другій статті 15 Директиви 95/46/ЄС зазначено умови, за яких прийняття такого автоматизованого рішення є допустимим:

«Стосовно особи може бути прийняте рішення, про яке йдеться в пункті 1, якщо це рішення:

(а) прийняте в ході укладання чи виконання контракту, за умови, що прохання про укладання чи виконання контракту, подане суб'єктом даних, було задоволене або існують відповідні заходи для захисту його законних інтересів, як, наприклад, заходи, що дозволяють йому виразити свою точку зору; чи

(б) санкціоноване законом, що також передбачає заходи для захисту законних інтересів суб'єкта даних».

Директиву 95/46/ЄС у зв'язку із прийняттям Регламенту ЄВРОПЕЙСЬКОГО ПАРЛАМЕНТУ ТА РАДИ (ЄС) 2016/679 від 27 квітня 2016 року про захист фізичних осіб у зв'язку з опрацюванням персональних даних і про вільний рух таких даних, та про скасування Директиви 95/46/ЄС (Загальний регламент про захист даних) (далі – Регламент 2016/679) було скасовано. Але норма у вітчизняному законодавстві залишилася.

У Регламенті 2016/679 аналогічні правові норми, зважаючи на їх важливість, звичайно, присутні.

Відповідно до п. 63 Преамбули до Регламенту 2016/679 кожен суб'єкт даних повинен мати право знати і отримувати інформацію, зокрема про логіку, що обумовлює будь-яку автоматизовану обробку персональних даних, і принаймні, інформацію, яка базується на профайлінгу²⁰.

Згідно п. 71 Преамбули до Регламенту 2016/679 суб'єкт даних повинен мати право не дотримуватися виконання рішення, що може передбачати вжиття заходу з оцінювання його або її персональних аспектів, винятково на підставі автоматизованої обробки, та яка породжує правові наслідки для нього чи неї або подібним чином істотно впливає на нього чи неї, а саме, автоматичну відмову в онлайн-заявці на кредит або практику наймання працівників за допомогою Інтернет-ресурсів без будь-якого втручання людини.

²⁰ Регламент ЄВРОПЕЙСЬКОГО ПАРЛАМЕНТУ ТА РАДИ (ЄС) 2016/679 від 27 квітня 2016 року про захист фізичних осіб у зв'язку з опрацюванням персональних даних і про вільний рух таких даних, та про скасування Директиви 95/46/ЄС (Загальний регламент про захист даних). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_008-16 (дата звернення: 30.06.2024).

Така обробка включає «профайлінг», що складається з будь-якої форми автоматизованої обробки персональних даних із оцінюванням персональних аспектів, що стосуються фізичної особи, зокрема для аналізу або передбачення аспектів, що стосуються продуктивності суб'єкта даних на роботі, економічної ситуації, здоров'я, особистих переваг або інтересів, надійності або поведінки, місцезнаходження або пересування, якщо воно породжує правові наслідки, що стосуються його чи її, чи подібним чином істотно впливає на нього чи неї.

Визначення «профайлінгу» також міститься у пункті (4) статті 4 Регламенту 2016/679.

Етичні аспекти запровадження технологій штучного інтелекту в діяльність органів державної влади є дуже серйозним питанням, оскільки пов'язане з обробкою персональних даних громадян, та – відповідно – з правом на невтручання у приватність. Увагу на це було звернуто, зокрема у Доповіді Спеціального доповідача ООН з питання про заохочення і захист права на свободу думок та їх вільне вираження Девіда Кея у 2018 році²¹.

Згодом було оприлюднено Доповідь Спеціального доповідача ООН з питання про право на недоторканність приватного життя Ани Браян Нугререс у 2023 році²². В цій Доповіді розглядаються принципи прозорості та зрозумілості (поінформованості) при обробці персональних даних за допомогою штучного інтелекту.

ВИСНОВКИ

Україна у 2019 році приєдналася до Рекомендацій з питань штучного інтелекту Організації економічного співробітництва і розвитку. Відповідно до них у Концепції сформульовано принципи розвитку та використання технологій штучного інтелекту, основними з яких є:

1) розроблення та використання систем штучного інтелекту лише за умови дотримання верховенства права, основоположних прав і свобод людини і громадянина, демократичних цінностей, а також забезпечення відповідних гарантій під час використання таких технологій;

²¹ <https://undocs.org/gen/A/73/348>

²² <https://documents.un.org/doc/undoc/gen/n23/242/35/pdf/n2324235.pdf?token=FdfnXD0Ia59V6zPfx&fe=true>

2) відповідність діяльності та алгоритму рішень систем штучного інтелекту вимогам законодавства про захист персональних даних, а також додержання конституційного права кожного на невтручання в особисте і сімейне життя у зв'язку з обробкою персональних даних.

Як наслідок недосконалості або самої конструкції (що є свідченням умислу з боку розробників) систем штучного інтелекту об'єктивно існують ризики порушення основних прав і свобод людини і громадянина. Такі ризики офіційно визнані на рівні Ради Європи та Організації Об'єднаних Націй.

Це, на нашу думку, ставить під питання доцільність подальшого розвитку технологій штучного інтелекту.

В законодавстві України відсутнє визначення терміну «бази знань», застосованого у визначенні поняття штучного інтелекту. Отже, Концепція розвитку штучного інтелекту в Україні не повною мірою відповідає принципу юридичної визначеності. Отже, для цілей дотримання цього принципу слід доповнити вказаним терміном Закон України «Про Національну програму інформатизації». Адже згідно вимог статті 92 Конституції України виключно законами встановлюються зокрема основи інформатики.

АНОТАЦІЯ

Штучний інтелект все більшою мірою здійснює вплив на глобальне інформаційне середовище.

Технології штучного інтелекту володіють потенціалом для більш широкого і оперативного обміну інформацією та ідеями в глобальному масштабі, відкривають великі можливості для свободи вираження думок і доступу до інформації.

Тим часом, відсутність прозорості у питаннях обробки інформації, у тому числі, у процесі застосування технологій штучного інтелекту створює ризики для прийняття суб'єктами персональних даних самостійних рішень.

З іншого боку, застосування штучного інтелекту створює ризики для прав і свобод людини і громадянина, оскільки комп'ютерна система працює з великими обсягами інформації та «навчена» приймати автоматизовані рішення, якими можуть бути порушені права особи, зокрема право на вільне вираження поглядів і переконань, право на невтручання в приватність, право на соціальний захист, на працю тощо.

Реальність вказаних ризиків підтверджується відповідними нормативно закріпленими правами осіб: наприклад, на захист суб'єктів

персональних даних від автоматизованого рішення (п. 13 ч. 2 ст. 8 Закону України «Про захист персональних даних»).

Законодавство Європейського Союзу щодо застосування технологій штучного інтелекту сьогодні є на порядок ближчим до поставленої мети: гарантувати громадянам захист їхніх прав і свобод, а також законних інтересів.

На рівні закону існує необхідність встановити чіткі правила, за допомогою яких буде налагоджено консенсус між державою, суб'єктами господарювання та громадянським суспільством у питаннях забезпечення того, щоб застосування технологій штучного інтелекту слугувало справі зміцнення і дотримання прав людини, і не спричиняло послаблення або обмеження цих прав.

Література

1. Про схвалення Концепції розвитку штучного інтелекту в Україні: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 02.12.2020 р. № 1556. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-2020-%D1%80#Text> (дата звернення: 30.06.2024).

2. Про затвердження плану заходів з реалізації Концепції розвитку штучного інтелекту в Україні на 2021-2024 роки: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 12 травня 2021 р. № 438-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/438-2021-%D1%80#n4> (дата звернення: 30.06.2024).

3. Про затвердження плану пріоритетних дій Уряду на 2020 рік: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 09.09.2020 р. № 1133. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1133-2020-%D1%80#n4> (дата звернення: 30.06.2024).

4. Про затвердження плану пріоритетних дій Уряду на 2024 рік: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 16.02.2024 р. № 137. URL: <https://www.kmu.gov.ua/nras/pro-zatverdzhennia-planu-priorytetnykh-dii-uriadu-na-2024-rik-137r-160224> (дата звернення: 30.06.2024).

5. Про затвердження завдань Національної програми інформатизації на 2022–2024 роки: постанова Верховної Ради України від 08.07.2022 р. № 2360-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2360-20#top> (дата звернення: 30.06.2024).

6. Про схвалення Концепції Державної цільової науково-технічної програми з використання технологій штучного інтелекту в пріоритетних галузях економіки на період до 2026 року: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 13.04.2024 р. № 320. URL:

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/320-2024-%D1%80#Text> (дата звернення: 30.06.2024).

7. Рекомендації Міністерства цифрової трансформації України з відповідального використання штучного інтелекту у сфері медіа. URL: https://thedigital.gov.ua/storage/uploads/files/page/community/docs/Рекомендації_III_медіа.docx.pdf (дата звернення: 30.06.2024).

8. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 14 травня 2021 року "Про Стратегію кібербезпеки": Указ Президента України від 26.08.2021 р. № 447/2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/685/2021#top> (дата звернення: 30.06.2024).

9. Питання Міністерства цифрової трансформації: Постанова Кабінету Міністрів України від 18.09.2019 р. № 856. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/856-2019-%D0%BF#n217> (дата звернення: 30.06.2024).

10. Про схвалення Концепції розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018-2020 роки та затвердження плану заходів щодо її реалізації: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 17.01.2018 р. № 67. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/67-2018-%D1%80#Text> (дата звернення: 30.06.2024).

11. Про основні засади забезпечення кібербезпеки України: Закон України від 05.10.2017 р. № 2163. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2163-19#Text> (дата звернення: 30.06.2024).

12. Про затвердження Завдань Національної програми інформатизації на 2022-2024 роки: Постанова Верховної Ради України від 8 липня 2022 року № 2360. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2360-20#Text> (дата звернення: 30.06.2024).

13. Organisation for Economic Co-operation and Development, Recommendation of the Council on Artificial Intelligence, OECD/LEGAL/0449. URL: <https://legalinstruments.oecd.org/en/instruments/oecd-legal-0449> (дата звернення: 30.06.2024).

14. Рекомендація CM/Rec(2020)1 Комітету Міністрів державам-членам щодо впливу алгоритмічних систем на права людини (Ухвалено Комітетом Міністрів 8 квітня 2020 року на 1373-му засіданні Заступників Міністрів). URL: <https://www.echr.com.ua/document/rekomendaciya-cm-rec-20201-vid-08-04-2020> (дата звернення: 30.06.2024).

15. Регламент ЄВРОПЕЙСЬКОГО ПАРЛАМЕНТУ ТА РАДИ (ЄС) 2016/679 від 27 квітня 2016 року про захист фізичних осіб у зв'язку з опрацюванням персональних даних і про вільний рух

таких даних, та про скасування Директиви 95/46/ЄС (Загальний регламент про захист даних). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_008-16 (дата звернення: 30.06.2024).

16. Про захист персональних даних: Закон України від 01.06.2010 р. № 2297. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2297-17> (дата звернення: 30.06.2024).

17. Директива 95/46/ЄС Європейського Парламенту і Ради «Про захист фізичних осіб при обробці персональних даних і про вільне переміщення таких даних» від 24 жовтня 1995 року (скасована). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_242#top (дата звернення: 30.06.2024).

18. Про затвердження Правил підготовки проектів актів Кабінету Міністрів України: Постанова Кабінету Міністрів України від 06.09.2005 р. № 870. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/870-2005-%D0%BF#Text> (дата звернення: 30.06.2024).

19. Рішення Конституційного Суду України від 20.12.2017 № 2-п/2017. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v002p710-17#Text> (дата звернення: 30.06.2024).

20. <https://undocs.org/gen/A/73/348>

21. <https://documents.un.org/doc/undoc/gen/n23/242/35/pdf/n2324235.pdf?token=FdfnXD0Ia59V6zPfX&fe=true>

Information about the authors:

Volokh Oleksandr Kostiantynovych,

Candidate of Juridical Sciences,

Associate Professor at the Department

of Public Management and Administration

of the National Academy of Internal Affairs

1, Solomyanska avenue, Kyiv, 03035, Ukraine

Semenyuk Artem Leonidovych,

Postgraduate Student at the Department

of Public Management and Administration

of the National Academy of Internal Affairs

1, Solomyanska avenue, Kyiv, 03035, Ukraine